

Ilustrația copertei: *profesor și elev*

Autor: necunoscut

Sursa: <https://interlude.hk/>.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

COMAN, LAVINIA

Vrei să fii profesor de pian? / Lavinia Coman. - București :
Grafoart, 2022

Conține bibliografie

ISBN 978-606-747-131-1

78

EDITURA MUZICALĂ **GRAFOART**

București, str. Brașov nr. 20

LIBRĂRIA MUZICALĂ *GEORGE ENESCU*

București, piața Sfinții Voievozi nr. 1

tel. : 0747 236 278 (07-grafoart) ; 021 315 07 12

e-mail : GRAFOART1991@GMAIL.COM

comenzi on-line : www.LIBRARIAMUZICALA.ro

Lavinia Coman

VREI SĂ FII PROFESOR DE PIAN?

GRAFOART

Cuvânt înainte.....	9
Capitolul I REPERE PENTRU CUNOAȘTEREA PERSONALITĂȚII ELEVULUI CARE SE ÎNIȚIAZĂ ÎN STUDIUL INSTRUMENTULUI.....	11
Capitolul II CUNOAȘTEREA PARTICULARITĂȚILOR DE VÂRSTĂ ALE ELEVULUI - O CHEIE A SUCESULUI PEDAGOGIC.....	32
1. Profilul vârstei preșcolare.....	34
2. Profilul vârstei școlare mici.....	40
3. Profilul vârstei școlare mijlocii.....	44
4. Profilul vârstei școlare mari sau al adolescenței.....	48
5. Utilitatea fișei școlare în procesul didactic.....	51
Fișă școlară (model).....	52
Capitolul III PROIECTAREA ACTIVITĂȚII DIDACTICE ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL PIANISTIC	55
Obiectivele pedagogice.....	58
Structura proiectului de lecție.....	61
Desfășurarea lecției.....	62
Proiect didactic (model).....	64
Strategia desfășurării didactice.....	65
Capitolul IV - LECȚIA DE PIAN CA ENTITATE DE BAZĂ A PROCESULUI DE EDUCAȚIE MUZICAL-INSTRUMENTALĂ.....	67
Metodele didactice și aplicarea lor în învățământul pianistic	75

Capitolul V - EVALUAREA - COMPONENTĂ ESEȚIALĂ A ÎNVĂȚĂMÂNTULUI MUZICAL.....	79
1. Evaluarea predictivă sau inițială.....	81
2. Evaluarea sumativă sau cumulativă.....	81
3. Evaluarea continuă sau formativă.....	81
Capitolul VI - PREGĂTIREA ELEVULUI PIANIST PENTRU PERFORMANȚA PUBLICĂ.....	88
1. Aspecte de principiu și conținuturi specifice.....	88
2. Managementul performanței publice în învățământul pianistic.....	92
3. Audiția sau concertul, școală a ascultătorului avizat.....	96
4. Probleme specifice privind atitudinea profesorului față de elevii care evoluează în concert, audiție, concurs.....	99
Capitolul VII - ASPECTE ALE STUDIULUI LA PIAN .	102
1. Cum studiem ?.....	102
2. Ce studiem?.....	111
a. Ne pregătim pentru lucrul la pian.	111
b. Cu ce începem studiul zilnic.	112
c. Studiul pieselor aflate în repertoriu.	114
Capitolul VIII - ÎNIȚIEREA ÎN ARTA CÂNTATULUI LA PIAN	122
1. Specificul inițierii în arta cântatului la pian la vârstele mici...122	
2. Specificul predării pianului complementar	130
3. Cântăm la pian de plăcere.	135
Capitolul IX - TEHNICA PIANISTICĂ, UN CONCEPT PSIHOMOTORIC. EVOLUȚIA NOȚIUNII, CONCEPȚII ȘI PUNCTE DE REFERINȚĂ.....	140
1. Poziția pianistului la instrument.....	140
2. Ipostaze ale tehnicii instrumentale.....	143
3. Despre caracterul conștient al abordării problemelor de tehnică instrumentală	145

4. Structurile de bază ale tehnicii.....	146
5. Câteva noțiuni privind procese ale învățării aplicate în studiul la pian	147
Capitolul X - COMPETENȚE, ABILITĂȚI, RĂSPUNDERI ALE PROFESORULUI DE PIAN	152
1. Cauze frecvente ale nereușitei în cariera didactică.....	153
2. Cauze frecvente al succesului didactic.....	154
Anexa 1 Principalele metode de pian pentru începători ...	162
Anexa 2 Repertoriu pianistic din epoca romantică	164
Clasele I-IV	164
Clasele V-VIII	164
Clasele IX-XII.....	165
Anexa 3 - Repertoriu de muzică românească pentru pian	167
Clasele I-IV	167
Clasele V-VIII	168
Clasele IX-XII.....	171
Anexa 4 Repertoriu pianistic din creația modernă.....	174
Clasele I-IV	174
Clasele V-VIII	174
Clasele IX-XII.....	175
BIBLIOGRAFIE	177

Această carte este dedicată studenților pianiști și tinerilor absolvenți ai învățământului muzical superior care doresc să îmbrățișeze cariera didactică.

Cuvânt înainte

Dragă prietene tânăr,

La ora opțiunii pentru carieră te afli în fața uneia dintre întrebările grave din viața ta. Ai străbătut cel puțin 14 ani de studiu intens la pian. Ți-ai dorit sau îți dorești în continuare să devii un bun instrumentist concertist. Pe parcursul anilor de școală și de facultate ai avut ca sprijin și model pe profesorul sau profesoara ta de pian. În fiecare etapă a creșterii tale ai format o echipă, pregătind împreună examene, concerte, competiții, momente de neuitat din anii de școală. Ai marcat împreună succese și ai trăit eșecuri din care v-ai ridicat printr-un efort de voință comun. Ai absolvit sau ești pe cale să-ți finalizezi studiile superioare muzicale. Te simți atras către cariera de profesor? Îți dorești cu adevărat să lucrezi cu copiii, învățându-i să cânte la pian și în același timp ajutându-i să se formeze ca oameni? Crezi și simți că a venit momentul să dăruiești și tu din timp, din energie, din viața ta pentru cei mici, așa cum au făcut mentorii pentru tine? Dacă găsești răspunsuri pozitive la toate acestea, dacă răspunsurile se împacă într-un fel anume cu răspunsul general la întrebarea: „Ce am de gând să fac cu viața mea?”, atunci apucă-te de lucru. În timpul studiilor universitare s-au pus bazele formării tale inițiale ca profesor de instrument. De acum, angajându-te pe drumul școlii, te vei afla permanent în situația de a învăța pentru autoperfecționare. Practica zilnică din clasă, propria ta viață socială îți vor fi cel mai bun stimulent și învățător. Practica aceasta va trebui să fie mereu luminată de cunoașterea teoretică, pentru a se împlini cu adevărat. Iată de ce, cu gândul la nevoia ta de a te instrui mereu, am redactat această carte, care să te însoțească, fiindu-ți prieten și consultant de specialitate. Reflectează cu atenție și seriozitate la toate cele

prezentate aici, căci sunt problemele de fond cu care te confrunți permanent. Dezbaterile lor îți va da sentimentul că nu ești singur în fața greutăților de tot felul. Explicațiile, soluțiile, opțiunile pe care ți le prezint vin din sinteza unei experiențe de multe zeci de ani, a mea și a colegilor mei, membri ai comunității profesorilor de pian. S-ar putea ca tu, cu sufletul și mintea tinere, să găsești soluții mai potrivite pentru una sau alta dintre probleme. Nu te sfii, aplică-le cu încredere și fii mândru de tine dacă au fost încununare de succes. Îți doresc reușită deplină. De asemenea, îți urez ca pe tot parcursul carierei tale să trăiești fericirea de a practica profesia pentru care te simți chemat cu adevărat.

Capitolul I REPERE PENTRU CUNOAȘTEREA PERSONALITĂȚII ELEVULUI CARE SE ÎNIȚIAZĂ ÎN STUDIUL INSTRUMENTULUI

Succesul școlar în învățământul muzical depinde într-o măsură hotărâtoare de felul cum profesorul reușește să descifreze formula psiho-fizică a elevului pe care îl are încredințat spre modelare. Conținuturile tehnico-muzicale ale instruirii nu sunt introduse mecanic în interiorul ființei vii care este elevul, ci îi sunt comunicate acestuia în mod personalizat, individualizat, în funcție de caracteristicile sale irepetabile și de nivelul vârstei la care se află.

Profesorul de instrument are datoria să descifreze cât mai corect trăsăturile distinctive ale fiecărui copil, pe baza observării active, a dialogului, a cooperării în activitățile școlare, a comunicării cu învățătorii și profesorii de la disciplinele de cultură generală care l-au cunoscut. Astfel, în scurtă vreme de la repartizarea în noua clasă de instrument, pe baza unei relații de comunicare firească, permanentă, profesorul va fi în măsură să determine natura și gradul de înzestrare a copilului cu care colaborează în clasă, având în vedere aspectele personalității acestuia, care vor fi prezentate în continuare.

Personalitatea umană ca entitate psihologică extrem de complexă și cu determinări multiple este greu de definit. Până în prezent există peste 100 de definiții formulate. Cele mai multe dintre acestea relevă caracterul specific uman, unitar al personalității, legătura ei strânsă cu condiția, cu determinarea biologică și socială.

„Personalitatea este felul propriu, caracteristic de a fi al cuiva, prin care se distinge ca individualitate, ansamblul de

trăsături morale sau intelectuale prin care se remarcă o persoană.²¹

Noțiunea de personalitate se referă la organizarea interioară, unitară și individualizată a însușirilor psihofizice, a structurilor cognitive și aptitudinale, a capacităților individului care îi determină o adaptare specifică la mediu. O personalitate se caracterizează prin aproximativ 12.000 de trăsături. Grupate după anumite criterii, ele exprimă trebuințele, interesele fundamentale, aspirațiile, aptitudinile, temperamentul și caracterul persoanei.

În datele sale esențiale, personalitatea se constituie într-un rezultat al acțiunii celor trei structuri dinamice de bază: temperamentul, aptitudinile și caracterul.

Inteligența. În timpul instruirii, profesorul va observa în ce măsură copilul este capabil să rezolve probleme teoretice și practice, să se descurce în situații concrete, neașteptate, surprinzătoare.

Inteligența poate fi definită ca o aptitudine de a înțelege relațiile care există între elementele unei situații și de a te adapta în așa fel încât să-ți realizezi propriile scopuri. Din perspectiva psihologiei secolului XX există cel puțin 3 tipuri de inteligență. Propuse de savantul E. L. Thorndike, acestea sunt:

- a) **Inteligența abstractă** sau **conceptuală**, caracterizată prin aptitudinea de a utiliza materialul verbal și simbolic;
- b) **Inteligența practică**, privitoare la ușurința de a manevra obiecte;
- c) **Inteligența socială**, care presupune înțelegerea ființelor umane și ușurința de a se acomoda cu ele.

¹ Sillamy, Norbert, *Dicționar de psihologie*, Ed. Univers Enciclopedic, București, 1996, pag. 161.

Inteligența este instrumentul cel mai important al adaptării. În funcție de zestrea ereditară, de experiența personală și de mediu, oamenii prezintă forme și niveluri de inteligență diferite. Trebuie menționat în context faptul că inteligența copiilor este în mod fundamental practică.

Inteligența are grade diferite de dezvoltare de la un individ la altul, pornind de la debilitate mentală și ajungând până la performanțe scilipitoare. De obicei, în practica pedagogică nu întâlnim decât foarte rar cazuri extreme, cel mai adesea lucrăm cu situații de înzestrare modestă, bună sau foarte bună sub acest aspect. Aprecierea se va face având în vedere felul cum se descurcă subiectul observat într-o arie cât mai largă de situații, căci inteligența se manifestă ca un fond comun al tuturor aptitudinilor intelectuale.

Desigur, cea mai prețioasă pentru studiul la instrument este **inteligența muzicală**, dar aceasta trebuie să fie însoțită (și de regulă așa se întâmplă) de o serie de alte înzestrări intelectuale, care favorizează învățarea muzicală, potențând-o, susținând-o și îmbogățind-o.

Pentru domeniul nostru atât de sensibil, în care lucrăm la modelarea unor personalități în devenire cu elemente aptitudinale deosebite, este foarte important să încorporăm în efortul de a elabora obiective viabile nuanțările și aprofundările aduse de teoria lui Howard Gardner privitoare la inteligențele multiple. În felul acesta vom dispune de instrumente mult mai fine și precise pentru o corectă descifrare a specificului prezentat de fiecare copil cu înzestrare deosebită. Potrivit acestei teorii, inteligența se manifestă în câteva tipuri esențiale, ordonate după cum urmează:

- **inteligența muzicală** reprezintă capacitatea de a produce și sesiza ritmul, înălțimea sunetelor și semnificația acestora, înțelegerea și aprecierea modalităților de expresie

muzicală; cel astfel dotat are vocația de a deveni muzician, fie el interpret sau compozitor;

- **inteligența corporală/kinestezică** se exprimă prin capacitatea de a controla mișcările corpului și printr-o dexteritate deosebită; facilitează vocația de sportiv, artist plastic, dansator;

- **inteligența logico-matematică** se exprimă prin sensibilitate și capacitate de a alege modele logice sau numerice, de a realiza înlanțuiri de raționamente; anunță vocația omului de știință; **inteligența lingvistică** se manifestă prin sensibilitate față de sunete, structuri, sensuri și funcții ale limbajului; facilitează vocația de scriitor, compozitor, orator;

- **inteligența spațială** presupune capacitatea de a percepe corect lumea și de a transforma percepțiile inițiale ale altora; cel înzestrat în acest fel poate deveni artist, arhitect;

- **inteligența interpersonală** se exprimă prin capacitatea de a discerne și de a răspunde adecvat la dispozițiile, motivațiile, temperamentele și dorințele celorlalți; facilitează vocația de lider politic, jurist, consilier;

- **inteligența intrapersonală** permite accesul la propria viață emoțională, capacitatea de a diferenția viața personală de viața altora, cunoașterea atributelor propriiei personalități; prefigurează vocația de psiholog, precum și pe aceea de lider religios.

- **inteligența naturalistă** presupune capacitățile de bază pentru a recunoaște speciile ca membre ale unei specii; ne ajută să ne orientăm în alegerea produselor în calitate de cumpărători; în sens mai larg, ajută la înțelegerea și plasarea corectă a unor fenomene ale lumii vii, în cadrul evoluției acesteia în timp.

- **inteligența existențială** se exprimă prin predispoziția de a medita asupra întrebărilor fundamentale ale existenței; autorul consideră că acest tip de inteligență stă bine alături de celelalte opt inteligențe, dar apreciază că până acum există puține dovezi experimentale că anumite zone ale creierului sunt responsabile pentru funcționarea ei. De aceea o consideră „o jumătate de inteligență”.

În final, autorul își numește, sistemul „8 și jumătate inteligențe” ca un omagiu adus filumului celebru al lui Federico Fellini, *Otto e mezzo*².

În ultimii ani, o nouă teorie se bucură de notorietate în lumea psihopedagogilor. Conceptul de **inteligență emoțională** creat de Daniel Goleman, îi servește autorului să construiască un întreg sistem de educație comportamentală, care să-i ajute pe oameni să se integreze mai bine în societate și să aibă succes în viață. Pentru formarea viitorului artist interpret, sistemul de educație propus de Goleman are o importanță deosebită. Este vorba, în esență, despre antrenarea conștientă și dirijată a capacității de motivare, de perseverență în fața frustrărilor, de stăpânire a impulsurilor și amânarea satisfacțiilor, de reglarea stărilor de spirit și de a împiedica necazurile să ne întunece gândirea, de a fi stăruitori și de a spera. Studiul aplicat al principalelor profiluri comportamentale și al remediilor eficiente pentru stările și manifestările negative, aspecte pe care le găsim foarte bine tratate în cartea lui Goleman, reprezintă un îndreptar util al profesorului de pian.

Gândirea este un ansamblu de fenomene psihice. Dezvoltarea gândirii presupune elaborarea operațiilor în procesul acțiunii, al căutării și cercetării. Este vorba despre

² Gardner, Howard, *Inteligente multiple. Noi orizonturi*, Editura Sigma, București, 2006, pag. 16-27.

interiorizarea acțiunilor, în sensul trecerii de la executarea efectivă, concretă, la executarea interioară, mentală, la operarea cu simboluri și coduri, folosind pentru aceasta analize, sinteze, comparări, asocieri, disocieri, abstractizări și generalizări.

Gândirea operativă, ca expresie a inteligenței umane, este prezentă în orice proces al muncii și se manifestă cu atât mai mult în studiul la instrument. Problemele care apar în permanență sunt rezolvate algoritmic, prin procesul de căutare continuă, pas cu pas, a unor soluții pentru situațiile necunoscute. Adesea, aceste soluții sunt rodul gândirii creatoare, caracterizată prin originalitate, inventivitate, spirit inovator îndrăzneț. Acest tip de gândire trebuie încurajat la elevi, în detrimentul studiului repetitiv mecanic, în care nu se pun și nu se rezolvă probleme. Un studiu inteligent va evita rutina care se instalează prin repetarea obsedantă a aceluiași studii, exerciții și piese fără a se cere scopuri noi, sarcini de lucru diferite, motivante.

Operativitatea gândirii constă în acea capacitate mentală de a structura și restructura continuu informațiile, de a le integra în sisteme din ce în ce mai complexe, de a realiza relații funcționale între fenomene, de a deplasa gândirea de la cauză la efect și invers. Prin operativitate gândirea devine productivă, identificând prompt soluții, adaptându-se la situații noi, folosind în mod original cunoștințe și strategii adecvate.

Gândirea creatoare se manifestă prin găsirea unor soluții noi la problemele ce apar, soluții caracterizate prin originalitate, inventivitate, îndrăzneală. Creativitatea se definește în opoziție cu abordarea de tip reproductiv, cu atitudinea convențională și conformistă, cu tendințele rutiniere, conservatoare. Creativitatea reprezintă o interacțiune constructivă și transformatoare între subiect și lumă, o formă deosebită de activitate din care rezultă un produs nou, original, valoros pentru societate.

Ființa umană are capacități nelimitate de perfecționare, de depășire a situațiilor problematice și de autodepășire.

În procesul creației, un rol determinant îl au caracterul divergent al gândirii, fluiditatea și flexibilitatea ei.

Dacă **gândirea convergentă** urmează o singură cale, are un număr finit de trepte și ajunge la o soluție unică, **gândirea divergentă** se manifestă prin acceptarea faptului că există mai multe soluții, prin căutarea și descoperirea căii de a ajunge la aceste soluții și prin identificarea celei mai eficiente dintre ele.

Fluiditatea inteligenței creative constă în ușurința și rapiditatea asocierii între imagini, idei, în bogăția ideății și calitatea asociațiilor.

Flexibilitatea inteligenței creatoare constă în capacitatea de a restructura cu ușurință și în mod eficient mersul gândirii în raport cu situațiile noi, în abilitatea de a orienta gândirea în direcții cât mai diferite, în puterea de a renunța la puncte de vedere vechi și de a adopta altele noi.

În timpul procesului de creație este implicată în mod predominant gândirea divergentă. Aceasta presupune că gândirea va fi liberă de așa numita „miopie a ipotezei”, care îl împiedică pe cercetător să vadă și alte aspecte decât pe cele fixate în ipoteza lui.

Imaginația se definește ca proces cognitiv complex și mediat de elaborare a unor imagini și idei noi, pe baza combinării într-o manieră originală a datelor și experiențelor anterioare.

Fenomenele imaginative pot fi grupate după diferite criterii:

- după prezența sau absența intenției de a imagina, există forme **voluntare** și **involuntare**;

- după gradul de activizare a subiectului, există forme **pasive și active**;

- după specificul domeniului de activitate există imaginație științifică, tehnică, literară, muzicală, plastică, matematică etc.

Imaginația poate fi **creatoare** dar și **reproductivă**, atunci când se construiesc imagini ale unor obiecte, fenomene, situații existente în realitate dar care n-au fost percepute niciodată direct de persoana respectivă. Acest tip de imaginație asigură succesul învățării elevilor la discipline ca istoria, geografia, științele naturii etc.

Imaginația creatoare e forma cea mai înaltă a acestei capacități. Ea se manifestă prin realizarea unui produs nou, inexistent până atunci. Imaginația creatoare constă în elaborarea unor imagini noi pe baza prelucrării datelor anterioare, ca rezultat al activității corticale și al interacțiunii dintre diferite procese și stări psihice ca percepția, memoria, gândirea, emoțiile, sentimentele, atenția, actele de voință etc.

Dintre condițiile care favorizează dezvoltarea imaginației, amintim:

- asigurarea unui stoc bogat de reprezentări; formularea unor sarcini care să solicite imaginația pentru a fi rezolvate;
- stimularea atitudinilor creatoare punându-i pe elevi în situații de a căuta noul, de a-și asuma un risc;
- valorizarea încercărilor creative ale elevilor etc.

Afectivitatea reprezintă lumea trăirilor, a stărilor de plăcere sau neplăcere manifestate de elev în timp ce cântă el însuși sau asistă la cântarea altui coleg, la un recital sau concert în cadrul școlii, la TV, Radio etc. Conduita elevilor este puternic marcată de aceste trăiri. Un observator atent al manifestărilor exterioare pe care le determină poate afla foarte multe despre

viața interioară a copilului, despre aspirațiile, stările lui de bucurie, despre insatisfacțiile și neplăcerile lui. De asemenea, el se poate lămuri dacă muzica îl împlinește cu adevărat, fiind o necesitate vitală, sau este doar un simplu amuzament pentru timpul liber.

În aria de cuprindere a afectivității se află și problema complexă a **emotivității**. În desfășurarea activității didactice cu elevul, gradul de emotivitate al acestuia prezintă o importanță deosebită. **Emoțiile** sunt un factor central în viața tânărului aspirant la profesia de muzician interpret³. Orice activitate umană este acompaniată de emoții, interpretarea muzicală este însă, prin excelență un domeniu al trăirii emotive la cea mai înaltă tensiune. Emoțiile îl ajută pe elev să se concentreze pentru susținerea performanței, reprezentând un factor al succesului, al reușitei. Dacă însă emoțiile nu sunt dominate în mod satisfăcător de către voință, atunci ele devin distructive, micșorând sau chiar împiedicând performanța. Emoțiile artiștilor din toate domeniile se manifestă sub forma bine cunoscută a **tracului**. Tracul ne însoțește mereu, fiind coșmarul de fiecare zi și noapte al artistului. El se obișnuiește să „conviețuiască pașnic” cu acesta, iar dominarea tracului îi dă sentimentul luptei cu sine pe care o câștigă odată cu fiecare spectacol. După cum apar ca factori favorizanți sau perturbatori ai activității muzicale, emoțiile sunt **stenice** sau **astenice**.

Formele de manifestare a emoțiilor sunt extrem de variate. Există o **emotivitate normală**, acea stare de ferveare emoțională fără de care nu se poate concepe cântatul în public și pe care elevii vor fi învățați să și-o cunoască, să și-o suporte și să și-o domine înainte și în timpul cântatului în public. Este o stare care nu se atenuază cu înaintarea în vârstă, ci, dimpotrivă,

³ „Fără emoție nu există frumusețe”, spune Diana Vreeland în fermecătoarea carte a Isabellei Rossellini, *Quelleque chose de moi*, Edition Nil, Paris, 1999, pag. 92.